

Seminární práce na předmět „Národnostní politika“

Kulturní revoluce v Tibetu

Jan Karlach

FF UK, sinologie mgr., 2. ročník

1.6.2012

Vyučující: **doc. Mgr. Martin Slobodník, PhD.**

Obsah

1. Úvod.....	3
2. KR v menšinových oblastech.....	5
3. Stručná chronologie počátečního období KR v Tibetu.....	7
4. Incident v okrese Nyemo.....	13
5. Dozvuky chaosu v okrese Nyemo.....	18
6. Shrnutí a závěr.....	19
7. Bibliografie.....	22

1. Úvod

Velká proletářská kulturní revoluce (čín. *Wuchan jieji wenhua da geming* 无产阶级文化大革命) je všeobecně známým a často diskutovaným obdobím novodobých čínských dějin. Avšak i po téměř čtyřiceti letech je dostupnost informací o této rozsáhlé kampani, která zásadním způsobem poznamenala tvář současné Číny, značně omezená. Ve většině studií a příruček, které se novodobou čínskou historií zabývají, najdeme v zásadě velmi podobná data. Je to způsobeno tím, že máme přístupný jen zlomek informací. Ten zbytek se skrývá v nepřístupných archivech a v myslích pamětníků.

Tato seminární práce se soustředí na jednu konkrétní podobu Kulturní revoluce, jejíž okolnosti jsou však ještě méně probádané, než samotný celek. Řeč bude o situaci čínských národnostních menšin, konkrétně Tibetanů (*Zangzu* 藏族), v období tohoto politicko-ideologického chaosu.

Občas se vyskytne dílo, které se svým způsobem vymyká zaběhlým standardům a konvencím. V roce 1976, tedy bezprostředně po dozvuku nejzávažnějších následků Kulturní revoluce, vyšla monografie „China's Forty Millions“¹ od profesorky J. T. Dreyerové, která popsala osud čínských národnostních menšin² od založení ČLR až po zmíněnou KR. Na svou dobu se jednalo o přelomovou studii, která však tehdy ani dnes nebyla patřičně doceněna³. Profesorka Dreyerová toho času pracovala v knihovně Harvardské univerzity a prameny, které pro svou práci použila, byly velmi aktuální a navíc přímo od zdroje⁴. Většina akademické obce se patrně domnívá, že práci vzhledem k načasování jejího vydání chybí patřičný nadhled. Dle mého názoru

---

¹ Dodnes se jedná o jednu z velmi mála studií, která se zabývá výhradně situací národnostních menšin (*shaoshu minzu* 少数民族) v období Velkého skoku vpřed a Kulturní revoluce.

² V té době poměrně mladé koncepce vytvořené na základě čtyř Stalinových kritérií.

³ Jde o průkopnickou práci. S většinou dat v ní obsažených se pracuje dodnes.

⁴ Jde o různé časopisy a propagandistické materiály.

je právě neutrální (a tím pádem velmi objektivní) tón, v němž je monografie napsána, jedním z jejích nesporných kladů.

Druhým velmi originálním příspěvkem k tématu je poměrně nedávno vydaná studie významné postavy světové tibetologie – Melvyna C. Goldsteina. Ten se spolu s dalšími dvěma tibetology, kteří působí v ČLR, zaměřil na jednu konkrétní, avšak velmi specifickou událost během Kulturní revoluce v Tibetu. Na rozdíl od J. T. Dreyerové, jejíž monografie vychází v drtivé většině z písemných pramenů, se Melvyn C. Goldstein zaměřuje na tzv. „orální historii“ (Oral History) a mj. vychází z výpovědí pamětníků. Díky svému výsadnímu postavení v očích čínské vlády má navíc přístup ke zdrojům, které jsou ostatním badatelům zapovězeny⁵. V roce 2009 tak vzniklo další přelomové dílo, jehož výstup se liší od předešlých patrnou přítomností psychologické složky, což je dáno množstvím autenticky přepsaných rozhovorů autorů s informátory⁶.

Tato seminární práce se snaží pracovat s oběma typy dostupné sekundární literatury⁷ a vytvořit jakýsi stručný nástin toho, jak mohla Kulturní revoluce v Tibetu vypadat jak po faktické, tak po psychologické či chcete-li pocitové stránce.

V seminární práci kopíruji časovou periodizaci Kulturní revoluce, se kterou pracují obě zmíněné studie, a ke které se přikláním i já sám. Některé monografie totiž v případě Kulturní revoluce uvádějí rozpětí let 1966 – 1976, ovšem Goldstein a kol. a June T. Dreyerová datují hlavní proud Kulturní revoluce do let 1966 – 1969 a následná léta až do r. 1976 považují za období „po Kulturní revoluci“, během kterého ovšem stále ještě silně rezonovaly následky této rozsáhlé, místy až neuvěřitelné kampaně.

---

⁵ Pracoval např. s interními vyšetřovacími materiály KS Číny (Weiner 2009).

⁶ Mezi mediálně nejznámější pamětníky patří čínská spisovatelka Jung Chang, toho času žijící v Londýně. Její ve velkém nákladu vydávaná díla však radíme spíše do kategorie „populární (auto)biografie“, která i při nejlepší vůli nemůže být považována za seriózní a objektivní historický pramen.

⁷ Tj. řekněme typ „ryze faktografický“ (řekl bych až „strohý“ - J. T. Dreyerová a mnoho dalších) a typ „psychologický“ (M. C. Goldstein a kol.).

2. KR v menšinových oblastech

Obecně se má za to, že motivace a mechanismy Kulturní revoluce v menšinových oblastech byly stejné, jako v místech obývaných většinovými Hany. Jedno ze specifik menšinových oblastí byla snaha o úplnou asimilaci tamního obyvatelstva v rámci kampaně „proti čtyřem starým“ (*posijiu* 破四旧). To samozřejmě zahrnovalo odtržení obyvatel od starých zvyků – tradičním oblečením (*minzu fuzhuang* 民族服装) počínaje a náboženstvím konče. Problematika náboženské a národnostní politiky se stala předmětem kritiky protagonistů této politické kampaně⁸ (Slobodník 2007: 92). V oblasti Tibetu byla frustrace místního obyvatelstva⁹ stupňována už od konce 50. let 20. stol., jelikož politika Velkého skoku vpřed definitivně ukončila období tolerantního přístupu k tibetskému buddhismu (Slobodník 2007: 82). V počátečních obdobích Kulturní revoluce však bylo ještě rámcově tolerováno soukromé praktikování víry (Goldstein 2009: 66), i to však mělo brzy skončit.

Dopady této politiky byly tak v menšinových oblastech a konkrétně v Tibetu mnohem dramatičtější, než ve východní Číně (Dreyer 1976: 206; Slobodník 2007: 93). V očích Tibeťanů byl „celý společenský pořádek prostě byl postavený na hlavu“ (Slobodník 2007: 94), což bylo i jedno z hesel protagonistů Kulturní revoluce. Svět se podle nich měl „převrátit naruby, aby revolucionáři mohli najít všechny kapitalistické živly a šlápnout jim do obličejů“ (Goldstein 2009: 21).

J. T. Dreyerová (1976: 206-207) přidává ještě jednu odlišnost Kulturní revoluce v Tibetu oproti východní Číně. Podle ní bylo v řadách Rudých gard (*Hongweibing* 红卫兵) určité procento hanských studentů, kteří byli posláni do

⁸ Zaměstnanci (tj. hlavně kádři, etnologové ap.) národnostní politiky začali být pronásledováni a veřejně pranýřováni.

⁹ O faktu, že bezbřehá chvála myšlenek Mao Zedonga běžným příslušníkům menšinových národností nic neříkala, svědčí jeden úsměvný příběh. Jedna podskupina národnostní menšiny Yao (*Yaozu* 瑶族), která obývala jižní pohraničí čínské provincie Yunnan, se náhle přesunula do Thajska. Důvodem bylo, že podle svých vlastních slov „nechtěli neustále poslouchat nudnou propagandu z rádia“ (Dreyer 1976: 231).

menšinových oblastí proti své vůli¹⁰. Skupiny, ke kterým se tito studenti přidali, popřípadě je sami vytvořili, byly loajální ke komukoliv, kdo jim mohl pomoci zařídit přesun zpět do jejich domovské oblasti. Podobné skupiny pak bojovaly obzvláště zuřivě a jejich příslušníci si vybíjeli frustraci na místním obyvatelstvu. Nejvíce je dráždila koncepce „zvláštních charakteristik“¹¹ (*minzu chabie* 民族差别 či *minzu diqu tedian* 民族地区特点) menšinových národností. Volali po odstranění „speciálních privilegií“ pro Tibeťany. Chtěli, aby s menšinami bylo zacházeno jako s Hany. Mnozí Hanové soudili, že toto „speciální zacházení“ tvoří bariéru mezi menšinami a zbytkem čínské společnosti. Jejich útoky proti místním zvyklostem a náboženství se tak později uskutečňovaly naprosto mimo stranické a vládní mantinely (Dreyer 1976: 210).

Nutno ovšem podotknout, že pokud mluvíme o Kulturní revoluci v menšinových oblastech, máme na mysli především okolí velkých měst, k nim přilehlé okresy a důležité komunikační uzly, nikoliv odlehlé venkovské oblasti¹², kde se nacházely etnicky konzistentní komunity obyvatel. Není tak pravděpodobné, že Kulturní revoluce by zasáhla tyto oblasti více, než v podobě občasných schůzí s mobilní posádkou Lidové osvobozené armády (*Jiefangjun* 解放军; People's Liberation Army či PLA), kde se memorovaly texty z Maovy Rudé knížky (*Mao zhuxi yulu* 毛主席语录), popřípadě zatoulaných rádiových vln, které přinášely propagandistickou osvětu (Dreyer 1976: 230).

Výše zmíněná specifika byla ovšem živnou půdou pro místy až absurdní sled událostí, který následoval bezprostředně po vyhlášení Kulturní revoluce.

¹⁰ Jeden mladík později v Hongkongu v rozhovoru pro média údajně řekl, že on a jeho přátelé by snad raději zemřeli, než aby se vrátili do oblasti Vnitřního Mongolska (Dreyer 1976: 217).

¹¹ Šlo především o ekonomicko-hospodářská opatření. V Tibetu došlo k vytváření komun mnohem později, než tomu bylo ve východní Číně, kde začala masová komunizace již v roce 1958. V Tibetu byly komuny nejprve zavedeny v experimentální oblasti v okolí Lhasy. V srpnu 1971 existovaly komuny pouze v jedné třetině tibetských vesnic (Dreyer 1976: 231).

¹² Výjimkou v tomto ohledu bylo údolí řeky Dulong (jeho obyvatelé se řadí k menšinové národnosti Dulongů – *Dulongzu* 独龙族), které je sevřeno mezi Tibetem, Barmou a čínskými provinciemi Sichuan a Yunnan.

3. Stručná chronologie počátečního období KR v Tibetu

16. května 1966 oficiálně začala Kulturní revoluce a velmi brzy se rozšířila po celé zemi - tudíž i do oblastí obývaných národnostními menšinami. V Tibetu měl tou dobou nejvyšší postavení Zhang Guohua 张 国 华¹³, který spolu s lidmi ve vedení poměrně nově vzniklé Tibetské autonomní oblasti přemýšlel, jak tuto kampaň využít ve svůj vlastní prospěch (Goldstein 2009: 11-12). Nechtěl totiž, aby se „revoluční kopí“ obrátilo proti němu.

Na začátku srpna vydal Mao Zedong 毛 泽 东 známý pamflet „Palte na štáby“ (*Paoda silingbu* 炮打司令部) a zanedlouho poté Jedenácté zasedání osmého ústředního výboru vydalo „Rozhodnutí o Velké proletářské kulturní revoluci“. Ve Lhase se okamžitě uspořádalo shromáždění na oslavu této významné události. 18. a 19. srpna se konalo na náměstí Tian'anmen velké sročení mas, na kterém Lin Biao 林彪 spolu s Maovou manželkou Jiang Qing 江青 mj. vyzval k „zničení veškerého starého myšlení, kultury, tradic a zvyků“. Zhruba ve stejnou dobu se v Tibetu pod vedením místního stranického výboru začaly tvořit místní Rudé gardy – primárně ze studentů Lhaské střední školy a Tibetského pedagogického institutu.

Události se daly do pohybu 25. srpna, kdy Rudé gardy vyplenily klášter Jokhang. Stalo se tak i přes odpor umírněného Zhou Enlaie 周恩来, který neustále vybízel k respektování místních „speciálních charakteristik“, ale Rudé gardy jej neposlechly, jelikož plnily rozkazy radikálního křídla (Dreyer 1976: 217).

Zhang Guohua nechtěl, aby se situace stala nekontrolovatelnou. Báł se o nestabilitu regionu, který byl stále ještě poznamenán povstáním z r. 1959. Sám si uvědomoval, že komunizaci není radno uspěchat. Zastával tak mírnější formu „pálení

---

¹³ Významná postava Lidové osvobozené armády, vedl útok na tibetské Qamdo v r. 1950. Mao Zedong jej záměrně zvolil za velitele kvůli jeho dokonalé znalosti tibetské kultury. Následně byl velitelem v čínsko-indické válce (sehrál i důležitou roli při jejím vyhlášení), předtím se účastnil mírového vyjednávání o vytýčení čínských hranic s Nepálem, Barmou a Mongolskem.

na štáby“, avšak nijak neodporoval již zmiňované kampani „proti čtyřem starým“ (Goldstein 2009: 16).

V září dorazily první „pracovní týmy“ (*gongzuodui* 工作队) z Xianyangského institutu pro tibetskou národnostní menšinu (*Xianyang xizang minyuan* 咸阳西藏民院) a z Pekingů, aby „navázali kontakt“ (*chuanlian* 串连) s místními aktivisty a propagátory myšlení Mao Zedonga. Podle Dreyerové (1976: 217) byla většina z Rudých gard hanské národnosti a Kulturní revoluce se mělo účastnit pouze jedno procento Tibeťanů (1976: 218). Ovšem Goldsteinova studie odhaluje, že podíl Tibeťanů na celé kampani byl patrně větší, než se obvykle uvádí.

19. září se po celé Lhase objevily plakáty (*dazibao* 大字报) vyzývající k "palbě na místní štáb". Zhang Guohua věděl o nebezpečí, které by tato lokální kampaň mohla přinést jemu a jeho spolupracovníkům, a tak nechal plakáty odstranit, jejich autora zatknout a potrestat. 30. září vydal prohlášení, kde znovu apeloval na respektování tibetských specifik a zdůrazňoval stále přetrvávající existenci národnostní a náboženské otázky a nutnosti jejich neunáhleného řešení. Ačkoliv chtěl podpořit studenty v boji, tak nechtěl dopustit, aby se dostali do konfliktu s vojáky (Goldstein 2009: 19).

28. října „Rudí rebelové“, jak se jedna místní frakce pojmenovala, napadla místního člena aristokratického rodu a významného úředníka – Tibeťana jménem Ngabö (Goldstein 2009: 19). Ten byl hned druhý den po telefonátu Zhanga Guohuaa Zhou Enlaiovi eskortován letadlem do Pekingů. Zhou Enlai opět apeloval na hanské studenty, aby zastavili „výměnu revolučních zkušeností v Tibetu“ a požadoval, aby vůbec do Tibetu nejezdili (Dreyer 1976: 217). Rudé gardy ale tento požadavek ignorovaly a na začátku listopadu dorazily do Lhasy (Goldstein 2009: 20). Rekrutovali se z Pekingských metropolitních Rudých gard (Beijing Metropolitan Red Guards) a byli to právě oni, kteří později tvořili jádro radikální frakce. Po příjezdu do

Tibetu si začali říkat „Bojový regiment spalujících plání“ (*Liaoyuan zhandou tuan* 燎源 □ 斗 □ ; Blazing prairie combat regiment). Jeho členové nebyli tak lehce manipulovatelní a kontrolovatelní jako místní Rudé gardy a začali napadat místní vládu. 7. - 11. listopadu proběhla první velká kritika Zhanga. O týden později se strhla debata o tom, zda místní regionální vláda praktikuje „buržoazní reakcionářskou politiku“ či nikoliv. Většina místních se v této debatě postavila na stranu vlády a umírněných konzervativců¹⁴.

16. listopadu centrální vláda v Pekingu opět zdůraznila zákaz o „výměně revolučních zkušeností“ (Dreyer 1976: 218), ale opět byla ignorována. 4. prosince přímo vydala příkaz, aby se členové Rudých gard, kteří se nerekrutují z řad místního obyvatelstva, do 20. prosince neprodleně navrátili do svých domovských provincií. Regionální tibetská vláda se tolik těšila na jejich odjezd, že jim dokonce vystrojila „rozlučkovou schůzi“, ovšem žádné rozloučení se nekonalo. Rudé gardy, které sem přijely z Pekingu, se odvolaly k Jiang Qing a apelovaly na ni, že jejich přítomnost v Tibetu je zásadní pro další vývoj. S tímto argumentem uspěli. Kulturní revoluce v Tibetu tímto krokem nabrala na radikalizaci (Goldstein 2009: 23). Začal boj proti místním představitelům regionální vlády, hlavně proti Zhangovi, který si vysloužil přízvisko *tuhuangdi* 土皇帝 - „domorodý císař“.

Liu Shaoming, později hlava konzervativní frakce, vystoupil s řečí proti Rudým gardám z Pekingu. Opět zdůrazňoval „lokální specifika“, o kterých "ti kteří přišli z Pekingu nic nevědí". 19. prosince musel Zhang Guohua vykonat sebekritiku. Udělal to patrně jak „na oko“, aby zklidnil situaci. Velmi vágně uznal některé chyby, kterých se on a regionální vláda dopustili.

22. prosince bylo oficiálně zformováno „Ústředí lhaských revolučních rebelů“ (*Lasa geming zaofan zongbu* 拉 □ 革命造反 □ 部), které je známé pod zkratkou Gyenlo

¹⁴ Navíc v prosinci dorazila skupina „Tisíce bojovných otroků“ opět z Xianyang (*nong nu zhan* □ □ □ ; One Thousand Serf Fighters), která posílila konzervativce.

(„Rebelové“). Jako protiváhu k nim 28. prosince vytvořili konzervativci „Ústředí bojovníků za obranu myšlenek Mao Zedonga (*Hanwei Mao Zedong sixiang zhandou zongbu* 捍□毛□□思想□斗□部) která se spojila s již zmiňovanými „Tisíci otroky“ a později se stala jádrem konzervativní frakce pojmenované Nyamdre („Jednota“).

6. ledna 1967, po šanghajské kampani nazvané „Lednová bouře“ (*Yiyue fengbao* 一月□暴), která doslova semlela šanghajskou regionální vládu, se situace vyostřila i v Tibetu. Rebelové z Gyenlo přestali být spokojeni se způsobem, jak místní média interpretovala události, a tak začali obsazovat sídla místní zpravodajské agentury Xinhua 新□. To vyvolalo nevoli v táboře zastánců Zhanga a jejich zástupci hned reagovali, že obsah prvního vydání Tibetského deníku (*Xizang ribao* 西藏日□; Tibet Daily) není revolucionářské, nýbrž reakční.

5. února členové frakce Gyenlo obsadili sídlo Veřejné bezpečnosti (*Gong'anju* 公安局; Public Security Bureau či ve zkratce PSB) a začali svévolně zatýkat své odpůrce a vyslýchat je. Pro členy frakce Gyenlo totiž nebyli konzervativci zastánci myšlenek Mao Zedonga, ale spíše zastánci Zhanga Guohuaa, kterého rebelové z hloubi srdce nenáviděli (Goldstein 2009: 33). Tento incident vyprovokoval konzervativce ke zformování již zmíněné frakce Nyamdre. Od prosincové debaty tak situace dospěla k únorovému násilí mezi oběma frakcemi.

9. února rebelové vtrhli do Ústředí tibetské vojenské oblasti (*Xizang junqu zongbu* 西藏□区□部; Tibet Military Region Headquarters). Umožnili jim to zrádci v řadách vojáků Lidové osvobozené armády. Ti dokonce zformovali vlastní skupinu, kterou pojmenovali „Spojenecká bojová jednotka vojenského prostoru“ (*Junqu lianhe bingtuan* □区□合兵□; Allied Combat team of the Military Region). Rebelové chtěli získat vojáky na svou stranu.

Reakce Pekingů byla okamžitá. Bylo vydáno nařízení o zastavení Kulturní revoluce v rámci armády, bylo vyhlášeno stanné právo a kolaboranti z řad Lidové

osvobozené armády byli pozatýkáni. Armáda se následně snažila získat sídlo zpravodajské agentury Xinhua zpět pod svou kontrolu mírovou cestou. Vedení frakce Gyenlo to odmítlo a povolávalo své stoupence, aby jim přišli na pomoc. Těch jednu noc údajně na místo dorazilo přes tisíc. Spletitost celé situace dokládá telegram zaslaný rebelům od Ústředního výboru v Pekingu, který je v momentě, kdy se armáda připravovala na útok, uznal za jediné pravé revolucionáře a tím pádem způsobil, že proti nim armáda nemohla zasáhnout jakožto proti kontrarevolucionářům. To bylo dosud největší vítězství frakce Gyenlo (Goldstein 2009: 39).

I přesto, že rebelové a armáda k dohodě nedospěli¹⁵, členové frakce Gyenlo chtěli opustit komplex. V ten moment armáda zadržela asi sto jejich členů. Od té doby se rebelové potýkali s dezercí svých stoupenců (měli strach z možných následků), od března 1967 armáda postupně získávala zpět kontrolu. 1. dubna měli rebelové asi 3000 členů, konzervativci přibližně desetkrát více. Armáda navíc pokračovala v čistkách v řadách rebelů, což do jejich srdcí zakořenilo hlubokou nenávist.

Mezi dubnem a květnem rebelská frakce Gyenlo stále držela Lidovou nemocnici (Renmin yiyuan 人民医院; People's Hospital), konzervativní frakce Nyamdre ovládala Palác Potala. 15. května 1967 byla ustavena Komise pro vojenskou kontrolu Tibetické autonomní oblasti (TAR Military Control Commission), do jejíhož čela se postavil rebely nenáviděný Zhang Guohua. V průběhu let 1967 a 1968 se boje mezi Gyenlo a Nyamdre neustále stupňovaly. Od počátků, kdy po sobě zastánci zneprátených frakcí házeli kameny, se forma boje dostala přes nože k bombám a střelným zbraním. Mezitím koncem roku 1968 již téměř všechny soukromé domácí svatyně obsahovaly místo Buddhovy podobizny busty předsedy Maa a na střeších lhaských domů vlály místo modlitebních praporek čínské vlajky¹⁶ (Dreyer 1976: 210, 217).

¹⁵ Armáda Rebely přesto za „pravé revolucionáře“ nikdy neuznala.

¹⁶ Tato „výzdoba“ střeš přetrvala v Tibetu a v přilehlých oblastech dodnes.

Peking si byl vědom vážnosti situace a odhodlal se ke strategickému kroku, jaký snad byl možný jen ve zmatcích období Kulturní revoluce. Chtěl vytvořit novou vládní instituci nazvanou „Vláda revolučního výboru“ (Revolutionary Committee Government). Chtěl tak učinit pod podmínkou, když se obě zneprátené frakce spojí a budou bok po boku pokračovat v nastoleném ideologickém trendu Velké proletářské kulturní revoluce. Následovalo tak školení v Pekingu, kterého se zúčastnilo na 300 kádrů (*ganbu* 干部) z obou frakcí.

Peking si velmi dobře uvědomoval možné následky nestability Tibetské autonomní oblasti, jelikož v tu samou dobu jeho vztahy s Indií byly značně napjaté (Goldstein 2009: 44). Snaha o zachování stability se také odrazila ve faktu, že Peking neodvolal vůdce jednotlivých autonomních oblastí (*zizhiqu* 自治区) i přesto, že své role zcela očividně nezvládali (Dreyer 1976: 226). Jejich výměnou by se mohla oblast propadnout do ještě většího chaosu.

6. června 1968 byla jednání o „spojenectví“ dvou zneprátených frakcí stále na bodu mrazu, naopak i přes intervenci nejširšího vedení KS Číny násilí ve Lhase nepolevovalo na intenzitě. Události dne 7. června byly zásadní pro další vývoj událostí. Na jednu z pozic rebelů – klášter Jokhang – zaútočila Lidová osvobozená armáda a několik jejich stoupců zabila. To bylo rebely interpretováno tak, že armáda už je plně na straně Nyamdre. Ironií osudu bylo, že v ten samý moment, kdy ve Lhase tekla krev, podepsali v Pekingu zástupci obou frakcí dohodu o nenásilí.

4. Incident v okrese Nyemo

Pro frakci Gyenlo byl toto signál, aby opustila Lhasu a obrátila svou pozornost na venkov. Jedno z míst, kde se usadili a našli podporu, byl okres Nyemo. Do nejužšího čela rebelů Gyenlo se postavil Zhang Yongfu, hanský kádr, který mluvil plynule tibetsky a byl znalý místních poměrů. Údajně často navštěvoval tibetské rodiny a popíjel s nimi máslový čaj a jedl campu¹⁷. V okrese Nyemo si získal vesničany populistickou politikou. Přesvědčoval je, ať neplatí daně a sliboval, že si tak budou moci ponechat velkou část své vlastní úrody. Pro vesničany, kteří byli od roku 1959 frustrováni omezeními v oblasti praktikování náboženství a posléze byli šikanováni všemožnými propagandisty a armádou, toto znělo jako rajská hudba. Poprvé od povstání v Tibetu mohli beztretně kritizovat poměry místních úředníků. Na schůzích, kam je ústředí Gyenlo cíleně posílalo, na ně útočili a nutili je k sebekritice (Goldstein 2009: 65- 68).

Až potud se situace ubírala po naprosto chaotické, ale přesto poměrně předpovědatelné trajektorii. Pak ale dění v okrese Nyemo nabrala zcela jiný rozměr. Pozornost začala poutat jistá Trinley Chödrön. Mniška z místa zvaného Phusum, která měla údajně nadpřirozené schopnosti, se stala příznivcem Rebelů. Spousta lidí ji měli za šílenou, což se ale později údajně mělo postupně zlepšit návštěvami uznávaného místního lámy (Goldstein 2009: 78). Mniška později prohlašovala, že je posedlá duchy z buddhistického světa. Tomu ale vzdělaní mniši odmítali uvěřit, protože na základě buddhistického učení předpokládali, že Buddha nemůže posednout lidi. Trinley Chödrön tvrdila, že se jí pravidelně zjevuje samotný dalajláma sedící na oblaku či v koruně stromu mezi zpěvným ptactvem. Mimo to měla být také posedlá božstvem Jowo z kláštera Jokhang, avšak „hlavním“ duchem byla jedna z postav legendy o Gesarovi, bohyně zvaná Ani Gongmey Gyemo (Goldstein 2009: 76). Mniška sebe sama navíc prohlašovala za „pravou ruku předsedy Maa“, o kterém

---

¹⁷ Tradiční tibetský pokrm. Hanskí kádři většinou chovali k jídlu národnostních menšin odpor.

tvrdila, že je emanací Mandžušrího¹⁸ (Goldstein 2009: 81), že je to osvícený vůdce, kterého se nemusejí místní bát.

Cíle mnišky měly především náboženský charakter, což velmi silně působilo na prosté, nábožensky založené vesničany (Goldstein 2009: 80). Trinley Chödrön vystupovala jako ochránkyně buddhismu. Zhang Yongfu, ačkoliv se dění „v terénu“ oficiálně neúčastnil¹⁹, velmi elegantně využil mnišku a její stoupence pro účel odstavení frakce Nyamdre od moci. Jeden z hlavních ideologických pilířů Kulturní revoluce v menšinových oblastech – tvrzení, že náboženství je „pověra“ (*mixin* 迷信) - musel jít stranou. Vedení Gyenlo si dobře uvědomovalo, že vlivu mnišky musí využít ke svým vlastním cílům, byl to tedy ryze pragmatický krok.

27. listopadu 1968 bohyně Ani Gongmey Gyemo skrze mnišku motivovala váhavé vesničany k útoku na okresní sídlo. Mniška totiž velmi umně využívala tibetské symboliky pro manipulaci s vesničany. Tvrdila, že Ani Gongmey Gyemo je „ta, která podporuje Gyenlo“ a chce po nich, aby vystrnadili všechna „modrá prasata“, tedy kádry a vojáky. Mezi ně se ovšem nepočítal Zhang Yongfu a jeho spolupracovníci, např. tibetský kádr Rangjung (Goldstein 2009: 88-89). V této chvíli se status mnišky nadobro přesunul z kategorie „šílená“ do kategorie „oplývající nadpřirozenými schopnostmi“. Útok splnil svůj účel, a tak bylo Nyamdre vystrnaděno z okresu Nyemo (Goldstein 2009: 92).

Po vyhnání konzervativců z okresu bylo potřeba nově získanou pozici zaštitit i administrativně. Nejprve padl návrh pojmenovat novou instituci s rozhodující mocí jako „Ústředí sedláků a pastevců Gyenlo“. S tím ale nesouhlasil Rangjung, který se sám bojů 27. listopadu účastnil a řekl: „Když jsme zaútočili na okresní sídlo, nevěděli jsme, jak tuto bitvu vyhrát. Najednou to ale vypadalo, jakoby naši lidé začali padat z

---

¹⁸ Mandžušří – bůh moudrosti - tradičně reprezentuje v buddhistické symbolice Čínu jako takovou.

¹⁹ S mniškou se minimálně jednou v utajení setkal. Schůzka údajně proběhla pod rouškou noci a samotný Zhang Yongfu na místo dorazil v přestrojení – oblečen do tibetských šatů.

nebes a růst ze země. Jenom armáda bohů je schopná něčeho takového a podle toho bychom sebe sami měli také nazývat.“ Zhang Yongfu souhlasil a řekl: „Úspěch z 27. listopadu je dílem myšlenek Mao Zedonga a zásluha Trinley Chödrön. Proč bychom neměli nechat lidi, aby sebe nazývali Armádou bohů Gyenlo?“ Nakonec všichni dospěli k názoru, že tímto vznešeným přízviskem budou sami sebe nazývat uvnitř organizace a navenek budou používat poněkud přízemněji znějící, výše zmiňované přízvisko „Ústředí sedláků a pastevců Gyenlo“ (Goldstein 2009: 95).

Původní plán, tedy použít mnišku jakožto „médiu pro šíření propagandy“ a pak se jí rychle zbavit (Goldstein 2009: 168), se začal hroutit. Mniška už nebyla jen médiem pro komunikaci s nadpřirozenými bytostmi, ale dosáhla u místních obyvatel zbožštění – vpodstatě splynula s bohyní Ani Gongmey Gyemo. V průběhu několika měsíců navíc asi třicet lidí z „Armády bohů Gyenlo“ začalo upadat do sérií tranzů. Tvrdili, že je posedli bohové z legendy o králi Gesarovi (Goldstein 2009: 99). Tito lidé pak utvořili oficiální „ochranku“ mnišce. Následně byly k vidění i různé rituální náboženské praktiky spojené s nadpřirozenem, např. výroba talismanů, které měly od těl rebelů odklonit kulky vypálené z hlavní nepřátelských pušek ad.

Na začátku června 1969 se situace vyhrotila do nevídaných rozměrů. Během tří dnů „boží bojovníci“ zmasakrovali či zmrzčili asi třicet lidí. Plnili tak rozkazy své nové bohyně. Z výpovědí pamětníků se zdá, že takto byli potrestáni hlavně ti, kteří nevěřili v nadpřirozené schopnosti Trinley Chödrön, popřípadě ti, kteří nějakým způsobem znesvětili místní klášter. Vedení frakce rebelů bylo touto náhlou událostí zděšeno a poslalo Zhang Yongfua, aby událost vyšetřil. Ten ale zvolil strategii „nezasahování“ vůči mnišce, protože by to mohlo ohrozit motivace Armády bohů Gyenlo, která právě stála před náročným úkolem (Goldstein 2009: 107 – 121).

Tím byl útok na oblast Bagor, kterému předcházela plamenný projev Zhang Fuyonga o splacení krvavého dluhu vůči armádě, která téměř na den přesně před

rokem zmasakrovala „bratry“ rebelů v klášteře Jokhang. Mniška, které poslal Rangjung sadu amuletů k posvěcení vzkázala: „Zabijte všechny, kteří jsou oblečeni do žluté či modré barvy.“ Poté následovalo ještě posvěcení zbraní (nožů, mečů a tibetských pušek), které z nich udělalo talismany ochraňující své nositele. Mniška upadla do tranzu a bohyně Ani Gongmey Gyemo skrze ní vzkázala: "Toto je podruhé, co jsem přišla bránit tuto oblast. Musíme tvrdě bojovat za obranu náboženství. Odteď veškerá moc patří Buddhovi." Další svědek popsal ještě druhou výpověď: "Měli byste věřit v boha. My jsme armáda bohů a proto jsme neporazitelní. Veškerá moc patří nám."²⁰

První vlnu útoku odnesla jednotka Lidové osvobozené armády, která byla ve špatný čas na nesprávném místě. Právě ten den byla totiž vyslána do oblasti Bagoru, aby tam propagovala myšlenky Mao Zedonga. Vojáci byli ozbrojeni pouze Rudou knížkou. „Boží bojovníci“ zabili třináct vojáků a dva kádry.

12. června večer Rangjung vedl asi 80 jezdců celou oblastí Bagoru. Jezdci měli na hrudi rozprostřené khataky, které údajně neměly propouštět kulky a zaručit, že ten, kdo je nosí nebude zraněn ani nemocen. Takto dorazili k bagorskému správnímu centru a vyvolávali hesla typu: „Už žádné daně z úrody,“ „Zabijme žluté psy a modré svině,“ „Vyžeňme duchy a démony,“ a „Chceme být ve svém vlastním domě svými pány.“ Údajně občas zazněla i separatistická hesla typu „Tibet je nezávislý,“ nad hlavami jezdců prý zavlála i zakázaná tibetská zástava²¹ (Goldstein 2009: 125). Poté rebelové pronikli přes chatrná vrata a nemilosrdně pobili všechny, kteří se právě nacházeli v budově.

Úspěchy v Bagoru dodaly „božím bojovníkům“ sebevědomí, a tak se začali připravovat na konfrontaci s armádou. Chtěli se totiž zmocnit modernějších zbraní.

---

²⁰ Goldstein 2009: 123.

²¹ I přes přítomnost těchto symbolů nelze celý incident považovat za organizované tibetské povstání za účelem „zbavení se čínských okupantů“.

Na osm stovek vesničanů, kteří věřili tomu, že jejich zbraně, khataky či jiné amulety jim zaručí nezranitelnost, vzalo útokem sídlo areálu vojenské posádky v Nyemo. Armádě opět velel Rangjung, který věřil, že když z okresu vyžene armádu, Gyenlo nad územím převezme úplnou kontrolu. Když dorazili k budově, nebyli schopni dostat se přes poměrně mohutné opevnění. Vojáci uvnitř komplexu měli rozkaz nestřílet na útočníky, kteří dělali vše možné pro to, aby areál dobyli. Stříleli tedy do vzduchu a vystrašili tak pár koní jízdy rebelů. Nikdo tak nebyl zraněn, což si „boží bojovníci“ vysvětlili tak, že ochranné požehnání od bohyně Ani Gongmey Gyemo, resp. od „bohyně“ Trinley Chödrön skutečně funguje. Útok tedy opětovali. Jeden z rebelů hodil podomácku vyrobenou bombu přes zeď přímo k nádrži s benzínem, což způsobilo výbuch a smrt či zranění dvěma příslušníkům Lidové osvobozené armády. To už vojákům došla trpělivost a zahájili palbu do řad rebelů a několik jich usmrtili. Část vzbouřených vesničanů uprchla, druhá se pokusila o ještě jeden útok. Když k zemi padlo dalších několik „božích bojovníků“, ztratili víru i oni (Goldstein 2009: 124 – 132).

Tento fatální neúspěch, který byl podpořen přebujelým, do absurdních a nadpřirozených rozměrů vyhnaným sebevědomím „božích bojovníků“, nadobro rozmetal řady frakce Gyenlo. Její členové se rozprchli do okolních hor. Stejně tak i Trinley Chödrön, kterou vojáci zajali o několik dní později, když objevili její úkryt v jedné z okolních jeskyní (Goldstein 2009: 146).

5. Dozvuky chaosu v okrese Nyemo

Ze všech lidí, kteří byli jakkoliv zapleteni do podivných událostí v okrese Nyemo, 411 z nich bylo označeno za řadové povstalce a 39 za „hlavní“ povstalce. 27 lidí bylo zapleteno do zabíjení a 16 bylo označeno za vůdce celé frakce. 34 lidí bylo popraveno (včetně mnišky), 28 uvězněno a 48 umístěno pod veřejný dohled (Goldstein 2009: 153 - 155).

Zhang Yongfu popřel jakoukoliv spojitost s mniškou. Jeho taktika, kdy se samotných bojů neúčastnil a s mniškou veřejně nepřicházel do styku, přinesla své ovoce: přežil. I poté, co byl v únoru 1971 zatčen, nadále vytrvale odmítal jakýkoliv podíl na těžko uvěřitelných událostech, které se v okrese Nyemo v průběhu let 1968 a 1969 staly. Tibetský kádr Rangjung zmizel a už o něm nikdo nikdy neslyšel. Podle některých lidí spáchal sebevraždu skokem do řeky. Rodiče neměl, zůstala po něm jen jeho žena, které přímá účast jejího manžela v čele Armády bohů Gyenlo udělala ze života peklo, nesla totiž následky za něj. 24. dubna 1972 bylo Gyenlo označeno za zločineckou organizaci a všichni z jejího vedení byli odsouzeni, Zhang Yongfu na 8 let. Později byl ale rehabilitován Deng Xiaopingem (Goldstein 2009: 159).

Jak už to tak bývá, nejvíce utrpěli řadoví obyvatelé okresu Nyemo. Vláda je totiž nechala doplatit dluh na daních, který vzniknul během „spirituální nadvlády“ mnišky Trinley Chödrön ve spojení s populistickými sliby Zhang Yongfua. Všechno tak skončilo drtivou prohrou jak rebelů, tak vesničanů, kteří je podporovali.

6. Shrnutí a závěr

Lidské duše mají mnoho netušených zákoutí. V letech 1968 a 1969 se v okolí Lhasy, konkrétně v okrese Nyemo otevřela cesta do jejich nejtemnějších hlubin. Vcítit se do myslí aktérů Kulturní revoluce asi není možné, můžeme poslouchat jen výpovědi pamětníků a stejně se zdráháme uvěřit. Kulturní revoluce v Tibetu tak, jak ji popsal Melvyn C. Goldstein ve spolupráci s Ben Jiaem, Tanzenem Lhundrupem a desítkami informátorů, připomíná dějovou linii filmu *Apocalypse Now* režiséra Francise Forda Coppoly. Ten v tomto kultovním snímku načrtnul obraz úpadku lidství a fatální poruchu smyslu pro interpretaci reality v souladu se schopností rozlišit mezi dobrem a zlem v prostředí absurdní války. Coppola natočil fikci, události v okrese Nyemo se doopravdy staly. Děly se dříve a dějí se i v současné době. Namátkou můžeme jmenovat taipingské povstání v jižní Číně z poloviny 19. století, nebo jména jako Joseph Kony či Alice "Lakwena" Auma a její „Hnutí Ducha svatého“ z oblasti severní Ugandy²².

Postava Melvyna C. Goldsteina má pevné a nezastupitelné místo v současné světové tibetologii. Zároveň dělí akademickou obci na jeho přívržence a odpůrce. Přívrženci oceňují jeho originální narativní styl a neotřelé metody výzkumu. Odpůrci mu vyčítají totéž a navrch přidávají opovržení kvůli kladným vztahům s vládou Čínské lidové republiky, díky kterým má přístup k materiálům, které jsou pro jiné badatele zapovězeny. Svého zavilého odpůrce má Goldstein i v tibetské exilové vládě. Jamyang Norbu mu vyčítá, „že se příliš soustředí na marginální události a jejich vynášením na povrch upozaduje další, mnohem důležitější fakta a tím pádem překrucuje tibetskou historii“ (Berounský 2009: 5). Tibetolog Daniel Berounský (2009: 6) tomuto tvrzení oponuje tím, že Goldstein se prostě snaží vylíčit tehdejší realitu objektivně, bez jakýchkoliv příkras tibetské kultury, jejíž esoterický duch prostupuje dnešní

---

²² Viz např.: Behrend, H. (1993). *Alice und die Geister: Krieg in Norden Uganda*. München: Trickster. Respektive: Ruddy Doom and Koen Vlassenroot (1999). *Kony's message: A new Koine? The Lord's Resistance Army in northern Uganda*. 98. Oxford Journals / Royal African Society, pp. 5–36.

globalizovaný svět. Důkazem budiž vyvážená volba informátorů z frakcí Gyenlo a Nyamdre pro potřeby sepsání této případové studie²³ o Kulturní revoluci v Tibetu. „Goldstein dělá s Tibeťany lidi z masa a kostí, což je potřeba k rozbití nezdravě idealizovaného obrazu tibetského světa,“ zakončuje Berounský svůj argument.

Gró Goldsteinovy studie je pro potřeby této seminární práce okrajovou záležitostí, přesto je potřeba se o něm zmínit. Incident v okrese Nyemo byl totiž dlouho považován buď za tibetské protirevoluční povstání či incident (čínské prameny), tibetské národní povstání proti okupantům (Warren Smith) či povstání na obranu buddhismu (Tsering Shakya; vše viz Goldstein 2009: 5-6). Goldstein se spoluautory ovšem dokazuje, že incident v Nyemo by neměl být primárně interpretován jako boj mezi Číňany a Tibeťany, ale jako souboj dvou znepřátelených revolučních frakcí. Zásadně se brání „etnizaci“ celého konfliktu. Některé následující paradoxy Goldsteinovy závěry potvrzují:

- 1) Původní rebelové (Gyenlo) vzešli z Pekingských metropolitních Rudých gard.
- 2) Hnutí vzešlo z živné půdy maoistické ideologie, bez Velké kulturní revoluce by nebylo životaschopné.
- 3) Významným vůdcem Gyenlo byl hanský kádr Zhang Fuyong.
- 4) Symbolika tibetského buddhismu byla pragmaticky využívána k „revolučním účelům“, ačkoliv náboženství bylo během Kulturní revoluce jedním ze základních terčů určeným k destrukci
- 5) Zprávy z Pekingu přicházely od různých klik ve vládě – jedna v kritický moment podpořila armádu, druhá uznala Gyenlo za „ty jediné správné revolucionáře“.

---

²³ Goldsteinova studie je považována za „případovou studii“ aplikovatelnou na širší kontext Kulturní revoluce v Tibetu. Minimálně v psychologické či pocitové rovině je toto tvrzení naprosto oprávněné. Studie je skutečně nebývale živým obrazem tehdejšího dění.

Na závěr této seminární práce bych se chtěl opět oddálit měřítko nahlížení na mapu historie Kulturní revoluce v menšinových oblastech. Zaujalo mě tvrzení profesorky J. T. Dreyerové. Podle ní Kulturní revoluce sice nesplnila většinu tužeb a očekávání radikálů, přece jen však nějaký úspěch z čínského pohledu přinesla. Národnostní menšiny byly po skončení Kulturní revoluce skutečně mnohem blíže hanské a komunistické společnosti – neměly totiž na výběr. Výčet jejich práv byl drasticky zúžen a jejich ekonomika byla natolik zdevastována, že se mnoho z nich stalo závislých na většinových Hanech. Etnická soudržnost komunit byla výrazně narušena. Velký rozdíl mezi radikály a konzervativci v implementaci národnostní politiky byl v načasování. Konzervativci by patrně souhlasili se všemi body nových opatření v rámci národnostní politiky zaváděné radikály. Implementace by však trvala mnohem delší dobu, jelikož by argumentovali tím, že situace v menšinových oblastech ještě není zralá pro změnu (Dreyer 1976: 234-235).

Dá se říci, že Kulturní revoluce v mnoha menšinových oblastech přinesla pro KS Číny přinejmenším částečný úspěch. Jako příklad slouží národnostní menšiny Zhuangů (*Zhuangzu* 壮族 – nejpočetnější čínská národnostní menšina) a Tujia (*Tujiazu* 土家族), které byly bez problémů víceméně asimilovány. U zástupců jiných, od většinových Hanů více kulturně odlišných etnik (např. Tibeťané či Ujguři) však Kulturní revoluce zasela nenávist a nedůvěru²⁴, kterou se jen těžko podaří vykořenit jiným způsobem, než dalším radikálním experimentem...

7. Bibliografie

---

²⁴ Přesně ve stylu „kámen nemůže být polštářem, Han nemůže být přítelem“ (石不能当枕, Han 不能做朋友 *shi bu neng dang zhentou, Han bu neng zuo pengyou*; Dreyer 1976)

BEROUNSKÝ, D. (2009). GOLDSTEIN Melvyn C., JIAO BEN, Lhundrup TANZEN. On the Cultural Revolution in Tibet: The Nyemo Incident in 1969, *Études mongoles et sibériennes, centrasiatiques et tibétaines* [on-line], 40 | 1.1.2009 [cit. 5.3.2012]. Dostupné z: <http://emscat.revues.org/index1534.html>

DREYER, J. T. (1976). *China's Forty Millions. Minority nationalities and National Integration in the People's Republic of China*. Cambridge – Massachusetts - London: Harvard University Press.

GOLDSTEIN, M. C. - JIAO, B. - LHUNDRUP, T. (2009). *On the Cultural Revolution in Tibet. The Nyemo Incident of 1969*. Berkeley – Los Angeles - London: University of California Press.

SLOBODNÍK, M. (2007). *Mao a Buddha: Náboženská politika voči tibetskému buddhizmu v Číne*. Bratislava: Chronos.

WEINER, B. R. (2009). GOLDSTEIN Melvyn C., JIAO BEN, Lhundrup TANZEN. On the Cultural Revolution in Tibet: The Nyemo Incident in 1969, The Center for Research on Tibet [on-line, cit. 30.5.2012]. Dostupné z: http://www.case.edu/affil/tibet/documents/CULTREVJASBook_Review.pdf